

Комунальний заклад вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради
Факультет реабілітаційної педагогіки та соціальної роботи
Кафедра спеціальної освіти та психології

БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

Особливості розвитку лексичної сторони мовлення у дітей середнього
дошкільного віку із ЗНМ II рівня

Виконала студентка групи СО-4(1)
спеціальності 016 Спеціальна освіта
Бєбїк Ольга Іванівна
Керівник: Бєссараб А. О.
Рецензент:
Нормоконтроль _____ Юлія КЛОЧКОВА

Запоріжжя

2022 р.

РЕФЕРАТ

Бакалаврська робота: 81с, 1таблиця, 9 графіків, 89 джерело, 11 додатків.

Об'єкт дослідження: лексична сторона мовлення дітей середнього дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення II рівня.

Предмет дослідження: особливості розвитку лексичної сторони мовлення у дітей середнього дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення II рівня.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати, визначити рівні розвитку лексичної сторони мовлення та розробити методичні рекомендації для вихователів та батьків дітей середнього дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення II рівня.

Методи дослідження: теоретичні (аналіз психолого-педагогічної та наукової літератури з теми дослідження); емпіричні (спостереження, констатувальний експеримент, аналіз мовленнєвої діяльності дітей); статистичні (кількісна та якісна обробка даних).

Дослідження українських та зарубіжних учених свідчить, що діти із загальним недорозвиненням мовлення мають значні труднощі у формуванні всіх компонентів мовлення в тому числі і лексичної сторони. Окрім мовленнєвих порушень у дітей із загальним недорозвиненням мовлення часто спостерігається порушення пізнавальних процесів. Це проявляється у нестійкості уваги, звуження обсягу пам'яті та труднощі у виконанні розумових операцій.

ЗАГАЛЬНЕ НЕДОРОЗВИНЕННЯ МОВЛЕННЯ, ЛЕКСИЧНА
СТОРОНА МОВЛЕННЯ, СЕРЕДНІЙ ДОШКІЛЬНИЙ ВІК

ВСТУП

Актуальність дослідження . У Базовому компоненті дошкільної освіти зазначено, що одним із головних завдань дошкільної освіти є формування особистості дитини та підготовка її до навчання в школі [4]. Саме тому від рівня сформованості мовлення дитини, передусім від лексичної сторони, залежить те, наскільки впевнено вона буде почувати себе серед однолітків, а в подальшому зможе опанувати навчальну програму.

На сьогодні лексичній стороні мовлення дітей із загальним недорозвиненням мовлення присвячено низку праць Н. Ільїної, Ю. Коломієць, Р. Левіної, О. Мілевської, Н. Новотворцевої, Ю. Рібцун, Л. Трофименко, Т. Філічевої, Г. Чіркїної, А. Шарової, М. Шеремет та ін. [46,55,71,79,80]. Дослідження українських та зарубіжних учених свідчать, що діти із загальним недорозвиненням мовлення мають значні труднощі у формуванні всіх компонентів мовлення в тому числі лексичної сторони. Окрім мовленнєвих порушень у дітей із загальним недорозвиненням мовлення часто спостерігаються порушення пізнавальних процесів. Це проявляється у нестійкості уваги, зниженні обсягу пам'яті та труднощі у виконанні розумових операцій [6,77,78].

Такі вчені, як А. Богуш[4], М. Іполітова, Д. Ілляшенко, С. Конопляста та А. Яковенко, І. Марченко, О. Мастюкова, Н. Пахомова, Є. Тихеева, К.Ушинський та ін.,[50,51] розробляли окремі аспекти методики розвитку мовлення дітей дошкільного віку. Особливості розвитку словникового запасу, граматичної будови та зв'язаного мовлення описали в публікаціях Є. Соботович [65,66], Л. Трофименко[73,75], Л. Фомічовата ін. Такі дослідження є важливими, адже діти із ЗНМ становлять численну та неоднорідну групу, для якої оволодіння усним мовленням – єдиний шлях особистісного розвитку.

Таким чином проблема формування лексичної сторони мовлення у дітей із ЗНМ займає одне з основних напрямів у сучасній логопедії. Тому

особливе значення має своєчасне виявлення й усунення порушень лексичної сторони мовлення у дітей із ЗНМ. Проте дотепер вивчення цієї теми залишається недостатньо розробленою, що й зумовило вибір теми нашого дослідження: «Особливості розвитку лексичної сторони мовлення у дітей середнього дошкільного віку із ЗНМ II рівня».

Об'єкт дослідження: лексична сторона мовлення дітей середнього дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення II рівня.

Предмет дослідження: особливості розвитку лексичної сторони мовлення у дітей середнього дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення II рівня.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати, визначити рівні розвитку лексичної сторони мовлення та розробити методичні рекомендації для вихователів та батьків щодо розвитку лексичної сторони мовлення дітей середнього дошкільного віку із ЗНМ II рівня.

Завдання дослідження:

1. Вивчити та проаналізувати науково-методичну та психолого-педагогічну літературу з проблеми дослідження.

2. Провести діагностичне дослідження щодо стану розвитку лексичної сторони мовлення у дітей середнього дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення II рівня та проаналізувати результати дослідження.

3. Розробити методичні рекомендації для вихователів та батьків щодо розвитку лексичної сторони мовлення дітей середнього дошкільного віку із ЗНМ II рівня.

Методи дослідження: теоретичні (аналіз психолого-педагогічної та наукової літератури з теми дослідження); емпіричні (бесіда з дітьми та батьками, спостереження, констатувальний експеримент, аналіз мовленнєвої діяльності дітей); статистичні (кількісна та якісна обробка даних).

Методологічне дослідження підґрунтя:

– психологічний підхід до аналізу мовленнєвого розвитку дитини і його формування у процесі нормального та порушеного онтогенезу (Н.Жукова, О. Леонтьєв, Ж. Піаже, Є. Соботович, Ф. Сохін, В. Тищенко, А. Тамбовцева, О. Шахнарович, Н. Юрьєва та ін.);

– теорія мови та мовлення (Л. Виготський, О. Лурія, Є. Соботович, Т.Ушакова та ін.):

– вчення про тісний взаємозв'язок ліній розвитку фонетичної, лексичної та граматичних сторін мовлення (Л. Виготський, О. Корнєв, Р. Левіна, Р. Лалаєва, О. Лурія, О. Мастюкова, Є. Соботович, О. Шахнарович).

Дослідження проводилось на базі центру комплексної реабілітації дітей з інвалідністю та дітей, які належать до групи ризику щодо отримання інвалідності, який є структурним підрозділом комунального закладу вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради.

Теоретичне значення роботи полягає у аналізі стану розробленості проблеми розвитку лексичної сторони мовлення у дітей середнього дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення II рівня.

Практичне значення роботи полягає в тому, що результати експерименту можуть бути враховані в практиці логопедичного супроводу дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення II рівня, можуть послужити підставою при розробці технологій розвитку їх лексичної сторони мовлення.

Апробація результатів дослідження відбулась на конференції:

1) III Міжнародна науково практична конференція студентів та молодих вчених «Освітні і культурно-мистецькі практики в контексті інтеграції України у міжнародний науково-інноваційний простір» 12-13 травня 2022 року.

Структура бакалаврської роботи: бакалаврська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 81 сторінок, з них основного тексту 62 сторінки.

ВИСНОВКИ

Отже, підсумовуючи вище написане, можна зазначити, що аналіз науково-теоретичної літератури дав змогу визначити критерії рівня сформованості лексичної сторони мовленнєвої діяльності дітей середнього дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення II рівня.

Проведена діагностика мовленнєвого розвитку за методикою Ірини Брушневської, специфіка якої полягає в тому що зміст, методи і прийоми компенсаційної роботи спрямовані на подолання порушень формування складових комунікативного компонента.

Проаналізувавши отримані результати можна дійти висновку, що здійснення різностороннього вивчення лексичної сторони мовленнєвої діяльності дошкільників середньої групи із ЗНМ II рівня дає можливість констатувати: обмеженість словникового запасу, диспропорційність між обсягом активного і пасивного словника; вербальні форми слова; не сформованість семантичних полів, труднощі актуалізації словника; недостатня сформованість лексичної сторони мовлення обумовлена недостатнім розвитком усіх видів уваги, сприймання, пам'яті; недорозвинення фонематичних процесів; образно-логічного мислення; бідність лексичного досвіду мовленнєвого спілкування. В сукупності всі перелічені чинники негативно впливають на формування комунікативного компонента мовленнєвої діяльності дошкільників середнього віку із ЗНМ II рівня.

На основі результатів теоретичного аналізу проблеми, спеціальних методик дослідження комунікативного розвитку дошкільників за умов дизонтогенезу, нами було обгрунтовано та розроблено методичні рекомендації для вихователів та батьків щодо формування лексичної сторони мовлення дітей середнього дошкільного віку із ЗНМ II рівня.

Ми вважаємо, що для якісного забезпечення ефективності і розвитку лексичної сторони мовлення дошкільників середнього віку із загальним

недорозвиненням мовлення другого рівня необхідно враховувати такі принципи при створенні предметно-розвивального середовища в умовах закладу дошкільної освіти:

– принцип врахування вікових та індивідуальних особливостей: предметно-розвивальне мовленнєве середовище має бути адекватне віковій та мовленнєвим можливостям дошкільників із незначним перевищенням ступеня складності;

– принцип доступності: компоненти предметно-розвивального мовленнєвого середовища повинні бути доступними, мобільними, інформаційними, динамічними, стимулюючими, різноплановими, варіативними, природно відповідними, естетично привабливими;

– принцип результативності: предметно-розвивальний мовленнєвий ігровий простір має забезпечувати результативність мовно-мовленнєвої діяльності, формування пізнавальних умінь і навичок, набуття мовленнєвої компетенції та комунікативного досвіду, поступове отримання нових знань;

– принцип здійснення комплексного підходу: створення предметно-розвивального мовленнєвого середовища повинно бути спрямоване на ефективне подолання порушень у мовленнєвому розвитку дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення на усіх рівнях (фонематичному, фонетичному, просодичному, лексико-граматичному, застосуванні засобів спілкування в комунікативних ситуаціях);

– принцип стимулювання: облаштування предметно-розвивального мовленнєвого середовища має стимулювати бажання проявляти і продовжувати комунікативну активність, сприяти розвитку емоційного комфорту дітей;

– принцип єдності: педагогічний та обслуговуючий персонал закладу дошкільної освіти, батьки та найближче оточення мають об'єднати зусилля задля досягнення спільної мети – формування комунікативно-активної особистості.

Одним із головних механізмів повноцінного функціонування предметно-розвивального мовленнєвого середовища є побудова програми згладженого супроводу дитини дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення, яка інтегрована у це середовище. Тому що сам факт перебування у ньому не є само-організуючим стимулом до комунікативної діяльності, а потребує знаходження підходу до командної взаємодії учасників педагогічного процесу і батьків.

Отже, на основі вище написаного можна дійти такого висновку, що необхідною умовою для формування лексичної сторони мовленнєвої діяльності дітей середнього дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення другого рівня є створення повноцінного предметно-розвивального мовленнєвого середовища .